

Spis treści

Wprowadzenie.....	7
Część I: Doświadczenia polskie	
<i>Wojciech Brzozowski</i> Prawne relacje Prezydenta RP z Trybunałem Konstytucyjnym	13
<i>Anna Chorążewska</i> Dualizm egzekutywy i jego konsekwencje: <i>casus</i> sporu o reprezentację Polski w Radzie Europejskiej	29
<i>Grzegorz Kuca</i> Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w systemie podzielonych władz (zarys problemu)	53
<i>Anna Rakowska</i> Prerogatywy prezydenta w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.	65
<i>Piotr Zakrzewski</i> Kompetencje prezydenta o charakterze hamującym w procesie ustawodawczym (na przykładzie polskich rozwiązań ustrojowych)	88
Część II: Doświadczenia wybranych państw obcych	
<i>Michał Bożek</i> Prezydent a kultura polityczna w Republice Federalnej Niemiec	111
<i>Krzysztof Krysieniak</i> Wpływ powszechnych wyborów prezydenckich na system partyjny w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej	124
<i>Artur Olechno</i> Rola prezydenta Ukrainy w procesie transformacji ustrojowej	146

<i>Viktoriya Serzhanova</i>	
Zmiany pozycji ustrojowej prezydenta Finlandii	172
<i>Jarosław Szymanek</i>	
Zasada nieodpowiedzialności politycznej prezydenta – arbitra	196
<i>Marzena Więckowska</i>	
Głosowanie negatywne w wyborach prezydenckich	219
<i>Jacek Wojnicki</i>	
Pozycja ustrojowa prezydenta w wybranych państwach Europy Środkowo-Wschodniej	235
<i>Bartłomiej Zdaniuk</i>	
Prezydent a jego zaplecze polityczne: <i>casus</i> prezydentury François'a Mitterranda	253
Noty o autorach	271

Wprowadzenie

Instytucja prezydenta, analizowana zarówno z punktu widzenia krajowego, jak i porównawczego, cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem badań ustrojowawczych, podejmowanych przez przedstawicieli prawa konstytucyjnego, jak i politologii¹. Jest tak z powodów oczywistych, do których należy zaliczyć m.in.: kluczową rolę prezydenta (czy nawet szerzej głowy państwa) w ramach szeroko ujmowanego systemu rządów; obszerny – zwłaszcza na fali coraz chętniej podejmowanych zabiegów racjonalizacji i modernizacji ustrojowej – katalog prezydenckich funkcji i uprawnień; wagę, a zwłaszcza prestiż urzędu prezydenckiego i to bez związku z rzeczywistym zakresem jego *pouvoir*; faktyczną pozycję ustrojową prezydenta, często odbiegającą od hipotetycznego wzorca prezydentury, zawartego w warstwie postanowień konstytucyjnych; cechy behawioralne osób sprawujących urząd, które wielokrotnie nadają indywidualny, niepowtarzalny profil prezydentury²; i wreszcie konsekwencje jakie instytucja prezydenta generuje (pośrednio lub bezpośrednio) w odniesieniu do rozległe ujmowanego systemu politycznego, wraz z jego poszczególnymi częściami składowymi (np. systemu partyjnego).

Każdy ze wskazanych powodów zainteresowania instytucją prezydenta, jak i prezydenturą, obejmującą elementy analizy socjo-polityczno-psychologicznej, byłby wystarczającym tematem studiów i rozpraw podejmowanych przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, przede wszystkim jednak przez szeroko zorientowanych politologów, funkcjonujących na pograniczu prawa konstytucyjnego, socjologii wyborczej czy psychologii przywództwa politycznego. Wydaje się jednak, że połączenie w jednej pracy tak różnych, wydawałoby się, że bardzo odległych od siebie tematów, może przynieść bardzo dobry efekt eksplicacyjny i aproksymacyjny³. Coraz bardziej popularne analizy interdyscyplinarne pokazują bowiem znakomicie złożoność instytucji, zjawisk i procesów odbywających się w przestrzeni *polis*, dowodząc, że nie da się ich „włożyć” w jakiś jeden, z góry ustalony schemat czy

¹ Z ostatnio wydanych publikacji warto wskazać np. *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji*, red. J. Osiński, Warszawa 2009.

² Por. T. Słomka, *Style prezydentury. Analiza porównawcza*, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 6, s. 45 i nast.

³ Połączenie takich wątków jest tym bardziej konieczne, że przecież mamy do czynienia z instytucją monokratyczną, gdzie cechy osoby i urzędu zlewają się ze sobą. Por. ciekawe uwagi na ten temat W. Sokolewicz, *Prezydent a prezydentura – człowiek a instytucja (z badań nad systemem politycznym Stanów Zjednoczonych Ameryki)*, [w:] *Wybrane problemy prawa konstytucyjnego*, Lublin 1985, s. 121 i nast.

kanon badawczy⁴. Tak samo, podejmując wątek instytucji prezydenta, nie powinno się ograniczać przedmiotu prowadzonych analiz do jednego, wybranego kraju albo ustroju, gdyż tak jak wszystkie instytucje ustrojowe, swój rzeczywisty sens, oryginalność i często endemiczny kształt zawdzięczają one różnorodnym związkom, zależnościom i współzależnościom, w których istotny udział mają rozwiązania obce, brane w różnych proporcjach i zestawieniach z innymi, niekiedy bardzo odmiennych systemów ustrojowych.

Atrakcyjność ujęcia porównawczego jest tym większa, że przecież ciągle trwają procesy transformacyjne, w których zarówno instytucje władzy, jak i poszczególne substraty systemu politycznego zmieniają się, ewoluują, wpływając, w mniejszym lub większym stopniu, na całość przyjętej konstrukcji ustrojowo-politycznej. W odniesieniu do urzędu prezydenta widać to znakomicie jeśli spojrzy się chociażby na region Europy Środkowej i Wschodniej, w którym konstytucyjnym retuszom i przekształceniom podlega sama instytucja prezydenta (np. Chorwacja, Polska, Słowacja, Ukraina, Mołdowa), jak i jej otoczenie polityczne, zarówno o charakterze instytucjonalnym, jak i pozainstytucjonalnym (w tym zwłaszcza partie polityczne i systemy partyjne)⁵.

Pamiętać zresztą trzeba, że nie tylko tzw. „nowe demokracje” wciąż eksperymentują ze swoimi instytucjami politycznymi. Procesy zmian w obrębie prezydentury odbywają się wszak również i gdzie indziej, często mając wymiar jedynie faktyczny (zmiany obserwowane głównie w praktyce, jak np. we Francji), często jednak doprowadzając do korekty postanowień obowiązującej ustawy zasadniczej, przybierającej postać formalnej ingerencji w pierwotny tekst konstytucji. Tutaj wystarczy wskazać przykład przekształceń portugalskich, których rezultatem jest odejście od silnego modelu półprezydenckiego i w konsekwencji jego wyraźne sparlamentaryzowanie, albo przykład analogicznych doświadczeń fińskich, zakończonych uchwaleniem nowej konstytucji w roku 1999. Nawet jednak tam, gdzie zmiany w obszarze instytucji prezydenta nie są aż tak widoczne, odnotowuje się istnienie debaty politycznej, przedmiotem której jest prezydentura, a często również obszerniejsza od niej kwestia reorientacji całego systemu rządów. Tutaj za przykład może służyć choćby Austria, w której wciąż trwają dywagacje na temat potrzebnej ingerencji w zaprojektowaną w konstytucji wizję urzędu prezydenckiego. Jedne z prezentowanych stanowisk opowiadają się za potrzebą konstytucyjnego wzmocnienia prezydenta, inne z kolei za jego osłabieniem i pójściem w kierunku tradycyjnego prezydenta od przycinania wstęg na wystawach chryzantem. Wreszcie, można również spotkać głosy postulujące abolicję instytucji prezydenta, jako swego rodzaju logiczną konsekwencję jej praktyczno-politycznej marginalizacji, powodującej, że austriacki prezydent jest *de facto* całkowicie nieproporcjonalny w stosunku do jego obrazu odmalowanego na poziomie regulacji konstytucyjnych, a w praktyce politycznej właściwie jest „niewidoczny”. Swoją drogą zjawisko minimalizacji politycznego znaczenia prezydenta, nabierającej cech jego

⁴ Por. J.G. March, J.P. Olsen, *Instytucje. Organizacyjne podstawy polityki*, Warszawa 2005.

⁵ Por. J. Szymanek, *Modernizacja i akomodacja konstytucyjnych systemów rządów we współczesnych systemach politycznych*, „Politeja” 2007, vol. VII, s. 147 i nast.

swoistej abdykacji, obserwowane jest i w innych, zwłaszcza stabilnych systemach politycznych (Irlandia, Islandia), w których obserwuje się wyraźny rozdźwięk między silną, w sensie projektu konstytucyjnego, wizją prezydentury a jej słabą aplikacją praktyczną, która istotnie dewaluje prezydenturę, czyniąc ją mocno dekoracyjną, a w niektórych przypadkach wręcz anonimową i symboliczną.

Wszystko to sprawia, że instytucja prezydenta jest niesłuchanie „żywa”, stwarzając znakomite wręcz pole dla wszelkiego typu studiów i analiz, które podejmować będą wątki konstytucyjne (prawne), jak i praktyczne⁶. Te ostatnie również nie są w żaden sposób ograniczone, gdyż mogą ujmować instytucję prezydenta wyłącznie od strony rysujących się w praktyce zwyczajów i obyczajów politycznych, cech behawioralnych piastunów urzędu prezydenckiego, czy np. wpływu czynników sytuacyjnych na sprawowany przez prezydenta model przywództwa politycznego *etc.* Interesujące są też wszelkiego rodzaju spojrzenia retrospekcyjne, pokazujące jak ogół zmiennych, tak formalnych, jak i nieformalnych, modeluje instytucją prezydenta zmieniając ją w czasie, akcentując jej różne elementy, cechy szczególne czy właściwości.

Wszystko to skłoniło redaktorów książki do zaproszenia rozległego grona specjalistów, zarówno prawników, jak i politologów, do podjęcia próby przeprowadzenia wycinkowych analiz odnoszących się do instytucji prezydenta i prezydentury po to, by pokazać jak wielobarwna, zmienna, oddziałująca na cały system polityczny, a co za tym idzie, wciąż atrakcyjna jest instytucja prezydenta, ujmowana od strony teorii, jak i praktyki na tle doświadczeń polskich oraz wybranych państw obcych.

⁶ Z ostatnio wydanych pozycji dotyczących instytucji Prezydenta RP warto choćby wskazać A. Chorażewską, *Model prezydentury w praktyce politycznej po wejściu w życie Konstytucji RP z 1997 r.*, Warszawa 2008.